

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi peruskoululain ja kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutoksia peruskoululakiin ja kehitysvammaisten erityishuollosta annettuun lakiin. Esityksen mukaan vaikeimmin kehitysvammaisten oppivelvollisuusikäisten lasten opetus siirretään kehitysvammaisten erityishuollosta peruskoulussa annettavaksi.

Peruskoululaista poistetaan säännökset, joiden mukaan nykyisin noin 700:lle vaikeimmin kehitysvammaiselle lapselle annettavaa opetusta ei ole luettu peruskouluopetuksiksi. Vastaavasti kehitysvammaisten erityishuollosta annetusta laista poistetaan säännökset, jotka ovat määritelleet opetuksen erityishuolloksi. Kunnat olisivat jatkossa vastuussa kaikkien kunnan alueella asuvien oppivelvollisuusikäisten lasten opetuksen järjestämisestä peruskoululain mukaisesti.

Esityksen mukaan opetustoimen piiriin siirtyisi varsinainen vaikeimmin kehitysvammaisten lasten opetus. Opetustoimi vastaa myös opetuksen edellyttämistä välttämättömistä apuväline- ja avustajapalveluista. Sen sijaan oppilaiden kuntoutus- ja muut henkilökohtaiset ohjaus- ja tukipalvelut jäisivät edelleen erityishuoltona annettavaksi. Vaikeimmin kehitysvammaisten opetukseen sovelletaan mahdollisuuksien mukaan peruskouluopetuksen yleisiä tavoitteita ja sisältö-

jä. Opetushallitus antaa vaikeimmin kehitysvammaisten lasten opetuksen opetussuunnitelmien laadintaa varten opetuksen valtakunnallisia tavoitteita ja sisältöjä koskevat opetussuunnitelman perusteet, joiden mukaan kunnat ja kuntayhtymät laativat tarvittavat opetussuunnitelmat.

Esityksen mukaan erityishuoltopiirin kuntayhtymien opetusyksiköt voidaan opetusministeriön päätöksellä muuttaa kuntayhtymien ylläpitäviksi peruskouluopetusta vastaavaa opetusta antaviksi kouluiksi, jolloin ne voivat kuntien ohella edelleen huolehtia vaikeimmin kehitysvammaisten lasten opetuksen järjestämisestä. Kuntien järjestämää vaikeimmin kehitysvammaisten lasten opetusta antavat sekä kuntayhtymien opetusyksiköissä työskentelevät opettajat ja opetusta antava muu henkilökunta voidaan kunnan tai kuntayhtymän päätöksellä siirtää opetustoimen viranhaltijoiksi ja tuntiopettajiksi.

Esitys liittyy valtion vuoden 1997 talousarvioesitykseen sekä rahoituksen osalta hallituksen esitykseen Eduskunnalle kuntien valtionosuuslaiksi ja eräiksi muutoksiksi valtionosuuslainsäädäntöön ja on tarkoitettu käsiteltäväksi niiden yhteydessä. Lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan 1 päivänä elokuuta 1997.

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

1980-luvulla vammaispolitiikan arvolähtökohtina olivat integraatio- ja normaalisuusperiaatteet. Tavoitteena oli luoda paremmat mahdollisuudet vammaisille viettää normaalia elämää sekä edistää vammaisten ja vammattomien henkilöiden vuorovaikutusta ja yhdessäoloa lähinnä fyysisen integraation (sulauttamisen) keinoin. Integrointia pidettiin vammaisten olojen parantamisen perusedellytyksenä, samalla kun sen ajateltiin edistävän myös muun yhteiskunnan myönteistä asennoitumista vammaisiin. Muun ohella integraatio- ja normaalisuusperiaatteiden ansiosta vammaisten lasten koululuokkia ruvettiin yleisesti sijoittamaan peruskoulujen yhteyteen. Vammaisten henkilöiden fyysinen integroiminen muokkasi asenteita myönteisemmiksi, mutta ei parantanut heidän asemaansa riittävästi. 1980-luvun lopussa säädettiin myös laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (380/87), jonka tarkoituksena on edistää vammaisten edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisina yhteiskunnan jäseninä.

Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokouksen joulukuussa 1993 hyväksymien vammaisten henkilöiden mahdollisuuksien yhdenvertaistamista koskevien yleisohjeiden tavoitteena on, että vammaiset henkilöt voisivat yhteiskunnan tasa-vertaisina jäseninä käyttää samoja oikeuksia ja täyttää samat velvollisuudet kuin muutkin yhteiskunnan jäsenet. Yleisohjeiden mukaan jäsenvaltioilla on velvollisuus ryhtyä tarpeellisiin toimenpiteisiin niiden esteiden poistamiseksi, jotka vaikeuttavat vammaisten ihmisten täysipainoista osallistumista yhteiskunnan toimintaan.

Yleisohjeet sisältävät yhteensä 22 ohjetta, jotka liittyvät osallistumisen mahdollistamiseen, eri tavoitealueisiin ja niiden toteuttamiseen. Tavoitealueet kattavat muun ohella koulutuksen. Yleisohjeiden 6. ohjeen mukaisesti jäsenvaltioiden tulisi tunnustaa periaate, jonka mukaan vammaisilla lapsilla, nuorilla ja aikuisilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet alkeis-, keskiasteen ja jatkokoulutukseen

integroidussa ympäristössä. Valtioiden tulisi huolehtia siitä, että vammaisten henkilöiden opetus kuuluu kiinteänä osana koulutusjärjestelmään.

YK:n yleisohjeiden pohjalta laadittiin vuonna 1995 vammaispoliittinen ohjelma "Kohti yhteiskuntaa kaikille", jonka tavoitteena on luoda edellytykset vammaisten ihmisten täysivaltaistumiselle suomalaisessa yhteiskunnassa. Suomessa yleisenä tavoitteena vammaisille tarjottavia palveluita kehitettäessä on ollut, että vammaisuudesta aiheutuvat tarpeet otetaan huomioon yleisiä palveluja ja toimintoja koskevassa lainsäädännössä. Tämän tavoitteen mukaisesti vammaisille annettavat palvelut tulisi tarjota saman lainsäädännön ja organisaation puitteissa kuin muillekin kansalaisille.

2. Nykytila

2.1. Lainsäädäntö

Peruskoululain (476/83) tultua voimaan elokuussa 1985 oppivelvollisuusikäistä lasta ei ole enää voitu vapauttaa oppivelvollisuudesta. Voimassa olevan lainsäädännön mukaan siten myös kaikki kehitysvammaiset oppivelvollisuusikäiset lapset ovat oppivelvollisia. Peruskoululain 33 §:n mukaan oppivelvollisen on käytävä peruskoulua tai saattava vastaavaa opetusta muussa oppilaitoksessa tai kotona, jollei hänen kehitystään ja henkistä toimintaansa ole todettu, sen mukaan kuin siitä on erikseen säädetty, siinä määrin estyneeksi tai häiriintyneeksi, ettei hän voi saavuttaa peruskoulun edellyttämää tieto- ja taitomäärää. Peruskoululain 6 §:n 3 momentin mukaan opetuksen järjestämisestä henkilölle, joka kehitysvammaisuuden vuoksi ei voi käyttää hyväkseen peruskoulun opetusta, säädetään kehitysvammaisten erityishuollosta annetussa laissa (519/77), jäljempänä kehitysvammalaki.

Kehitysvammalaisissa säädetään erityishuollon antamisesta henkilölle, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden, vian tai vamman vuoksi ja joka ei muun lain nojalla voi saada tarvitsemiaan

palveluja. Erityishuollon tarkoituksena on muun ohella turvata kehitysvammaisen henkilön tarvitsema opetus. Keskeisenä periaatteena laissa on siinä tarkoitettujen palvelujen toissijaisuus. Kehitysvammaisten tulisi ensisijaisesti voida käyttää hyväkseen yleisiä opetus- sekä terveyden- ja sairaanhoitopalveluja.

Kehitysvammalain 28 §:n mukaan kehityksensä tai henkisen toimintansa estyneisyyden tai häiriintyneisyyden vuoksi peruskouluopetuksen ulkopuolelle jäävällä oppilaalla on oikeus saada opetusta kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain nojalla erityishuoltona. Erityishuollon järjestämistä varten maa on jaettu valtioneuvoston päätöksellä kuuteentoista erityishuoltopiiriin.

Peruskoululain voimaantulo ja samanaikaisesti kehitysvammalakiin tehdyt muutokset siirsivät keskiasteisesti ja vaikeasti kehitysvammaisten luokkamuotoisen harjaantumisopetuksen kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain alaisuudesta osaksi peruskoulussa annettavaa erityisopetusta. Tämä merkitsi keskiasteisesti ja suurelta osin myös vaikeasti kehitysvammaisten opetuksen tuloa peruskoulun piiriin. Kehitysvammalain piiriin jäi siten oppivelvollisuusikäisten opetuksesta ainoastaan vaikeimmin kehitysvammaisille lapsille annettava opetus.

Tarkemmat säännökset luokkamuotoisesta harjaantumisopetuksesta sisältyvät peruskoulu-asetukseen (718/84). Vaikeimmin kehitysvammaisten opetuksesta on puolestaan tarkemmat säännökset kehitysvammaisten erityishuollosta annetussa asetuksessa (988/77), jäljempänä kehitysvamma-asetus. Viimeksi mainitussa asetuksessa viitataan eräiltä osin peruskoulusäännöksiin.

Kehitysvammalain 14 §:n 3 momentin ja 31 §:n 2 momentin mukaisesti laissa tarkoitettujen opetuksen antamisesta päättää joko erityishuollon johtoryhmä tai kunnan sosiaalilautakunta sen mukaan, järjestääkö kunta opetuksen itse vai annetaanko opetusta erityishuoltopiiriin kuntayhtymän toimesta. Johtosäännössä päätöksenteko-oikeus voidaan kuitenkin siirtää muulle toimielimelle tai viranhaltijalle.

Kehitysvammaisten erityishuoltona annettavalla opetuksella on samat yleiset tavoitteet kuin peruskouluopetuksella. Kehitysvamma-asetuksen 7 §:n mukaan kehitysvammaisten erityishuoltona annettavassa opetuksessa on lukuvuodesta, lukukaudesta, opetuksen alkamisesta ja päättymisestä sekä

lomista soveltuvin osin voimassa, mitä niistä on peruskoulun osalta säädetty. Lääninhallitus voi myöntää tästä poikkeuksen erityisestä syystä. Myös oppilaan opetukseen käytettävä viikottainen työaika vastaa peruskoulun työviikon pituutta. Opetus voidaan kuitenkin järjestää edellä selostetusta poiketen oppilaan terveydentilan ja yksilöllisten edellytysten niin vaatiessa.

Vaikeimmin kehitysvammaisten oppivelvollisten lasten viikottainen työaika eri vuosiluokilla on sama kuin peruskoulun vastaavilla vuosiluokilla. Kehitysvamma-asetuksen 9 §:n mukaan opetusyksikön tulee käyttää opetussuunnitelmassa vahvistettuun opetukseen opettajan antamia opetustunteja keskimäärin vähintään 3,5 tuntia viikossa oppilasta kohti. Säännöksessä ei suoranaisesti määritellä yksittäisen oppilaan hyväksi tulevaa tuntimäärää, vaan opetuksen määrä voi oppilaskohtaisesti vaihdella mainitun kokonaistuntimäärän rajoissa. Yhdellä opettajalla saa olla enintään kuusi oppilasta. Opettajan lisäksi opetusyksiköllä tulee tarpeen mukaan olla myös muuta henkilökuntaa, joka antaa opetusta.

Kehitysvamma-asetuksen 11 §:n mukaan kunnan sosiaalilautakunta tai kuntayhtymän liittohallitus hyväksyy opetussuunnitelman kehitysvammahuoltona järjestettävää oppivelvollisten lasten opetusta varten. Opetushallitus antaa neuvoteltuaan asiasta sosiaali- ja terveysministeriön kanssa kehitysvammahuoltona järjestettävän oppivelvollisten opetuksen opetussuunnitelman laadintaa varten opetussuunnitelman perusteet, jossa määrätään opetuksen valtakunnalliset tavoitteet ja sisällöt sekä oppilasarvostelun yleiset perusteet. Nykyiset opetussuunnitelman perusteet ovat vuodelta 1988.

Kehitysvammalain 34 §:n mukaan jokaista erityishuollon tarpeessa olevaa henkilöä varten tulee laatia yksilöllinen erityishuolto-ohjelma. Erityishuolto-ohjelma on mahdollisuuksien mukaan tehtävä yhteistyössä erityishuollon kohteena olevan henkilön ja hänen huoltajansa sekä sosiaalilautakunnan kanssa. Ohjelman hyväksyy erityishuollon johtoryhmä tai sen määrittämässä rajoissa toimintayksikön vastaava johtaja. Kehitysvammaisten erityishuoltona opetusta saavan lapsen osalta erityishuolto-ohjelmaan sisältyy ohjeita myös lapsen opetuksen järjestämisestä.

Kehitysvammaisten erityishuoltona annettavaan opetukseen myönnetään valtionosuut-

ta sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtioneosuudesta annetun lain (733/92) nojalla. Peruskouluopetuksessa järjestettävään kehitysvammaisten opetukseen myönnetään valtioneosuus opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain (705/92) mukaisesti.

Nykyisin opetustoimen valtioneosuus on 57 prosenttia oppilasta kohti lasketusta yksikköhinnasta. Sosiaalitoimen keskimääräinen valtioneosuus on puolestaan keskimäärin 41 prosenttia kustannuksista. Opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain mukaan oppilaan kotikunnan maksuosuus yksikköhinnan mukaan määräytyvistä kustannuksista on puolestaan 43 prosenttia. Opetustoimen valtioneosuudet myönnetään oppilasmäärän mukaan, kun taas sosiaalitoimessa valtioneosuudet myönnetään kunnan asukasmäärän mukaan. Opetustoimessa valtioneosuus maksetaan suoraan koulutuksen järjestäjälle.

2.2. Käytäntö

Peruskouluopetuksen ulkopuolella olevia vaikeimmin kehitysvammaisia oppivelvollisuusikäisiä lapsia oli opetushallituksen vuonna 1994 tekemän selvityksen mukaan yhteensä 718. Näistä lähes kaikki saivat kehitysvammaisten erityishuollosta annetussa laissa tarkoitettua opetusta. Noin 10 oppivelvollisuusikäistä lasta oli kuitenkin vaikean vamman tai sairauden takia vapautettu opetuksesta.

Valtaosalla vaikeimmin kehitysvammaisista oppilaista kehitystaso vaihtelee 0—2 -vuotiaan tasolla (noin 70 prosenttia oppilaista). Lopuista pääosa (noin 20 prosenttia) on kehityksessään 2—3 -vuotiaan tasolla ja sitä pidemmälle on kehittynyt noin 10 prosenttia oppilaista. Esimerkiksi sensomotorisissa taidoissa oppilaat yltyvät yleensä 0—3 -vuotiaiden tasolle. Kehitysvamma johtuu yli 60 prosenttisesti ennen syntymää aiheutuvista syistä. Suurin osa vaikeimmin kehitysvammaisista on monivammaisia. Heillä on kehitysvamman lisäksi muita vammoja kuten näkö-, kuulo- ja liikuntavammat, sairauksia kuten epilepsia, psyykkisiä häiriöitä tai kommunikaatiohäiriöitä.

Tutkimuksen mukaan vaikeimmin kehitysvammaiset lapset oppivat ja hyötyvät opetuksesta. Yksilöllisesti asetetut tavoitteet, jos ne on asetettu oppilaan ikäkausi ja edellytykset huomioon ottaen, useimmiten saavute-

taan. Oppilaiden kehitysaste-erojen takia samaan tavoitteeseen pääseminen kestää kuitenkin eri oppilailla hyvinkin eri pituisen ajan. Opetus kuitenkin kannattaa, koska oppilas pienenkin edistysaskelen tehtyään edistyy itsensä ja ympäristönsä kannalta merkittävästi. Jokapäiväisen elämän ja sosiaalisten taitojen oppiminen vähentää hoidon tarvetta aikuisuudessa.

Osa kehitysvammaisten erityishuoltona annettavasta opetuksesta järjestetään kehitysvammalaitosten opetusyksiköissä ja osa kuntien omana toimintana. Osa opetusyksiköissä opiskelevista asuu kotona tai muualla laitoksen ulkopuolella ja heidät kuljetetaan päivittäin opetusyksikköön. Terveystilasta johtuvista syistä opetus voidaan järjestää oppilaan kotona tai muussa sopivassa paikassa kodin lähellä, jos päivittäiset matkat opetusyksikköön ja takaisin olisivat lapselle liian rasittavia.

Käytännössä vaikeimmin kehitysvammaisten opetus tapahtuu pienryhmissä, joissa yksilöopetuksen osuus on merkittävä. Opetus annetaan lapsen päiväohjelman yhteydessä tarkoituksenmukaisissa jaksoissa sekä sopivissa ryhmissä että yksilöopetuksena. Tarkoituksena on antaa oppilaille sekä mahdollisuus liittyä ryhmään että oppimisen kokemus. Oppilaiden vaikeavammaisuudesta johtuen käytännön harjoitukset ja valmennus tapahtuu aina yksilöllisesti oppilaan kehitystaso ja oppimisedellytykset huomioon ottaen.

Edellä todetun selvityksen mukaan vaikeimmin kehitysvammaisten oppilaiden opetuksen järjestämisestä vastasi 42 prosentin osalta kunnan sosiaalitoimi ja 39 prosentin osalta kunnan koulutoimi tai koulutoimi yhdessä sosiaalitoimen kanssa ja noin 19 prosentista opetuksesta vastasi erityishuoltopiiirin kuntayhtymä.

Selvityksen mukaan opetus- ja muissa avustustehtävissä oli yhteensä 633 henkilöä. Erityisopettajia oli 183 henkilöä ja heidän lisäksi 165 muuta opetusta antavaa henkilöä (johtajaopettajat, kehitysvammaistenhoitajat, kehitysvammaistenohjaajat). Hoito- ja terapiahenkilöitä oli 285.

Opetuksesta huolehtivasta henkilökunnasta oli johtajaopettajia 6, erityisopettajia tai erityisluokanopettajia 183, kehitysvammaistenhoitajia tai vajaamielishoitajia 72, kehitysvammaistenohjaajia 65 ja lastentarhanopettajia tai erityislastentarhanopettajia 22.

Lisäksi henkilökunnasta oli hoitoapulaisia 29 ja puhe- ja fysioterapeutteja 7. Edelleen

henkilökuntaan kuului muita työntekijöitä yhteensä 62, joita olivat muun muassa siviilipalvelusmiehet ja työllistämisyksikön palkatut avustajat. Keskimäärin jokaista oppilasta kohden oli 0,9 palkattua henkilöä.

Opettajia lukuun ottamatta muu opetusta antava henkilökunta vastaa myös päivittäin oppituntien jälkeisestä toiminnasta (päivähoito) opetusyksiköissä tai sosiaalitoimen muissa yksiköissä, kuten keskuslaitosten hoito-osastoilla, avohuollon asuntoloissa ja suojatyössä.

2.3. Nykytilan arviointi

Nykyinen tilanne, jossa vaikeimmin kehitysvammaisten opetus järjestetään erityishuoltona eikä peruskouluopetuksena on vastoin edellä todettua vammaisten tasavertaisuusperiaatetta. Vammaisilla lapsilla tulisi olla oikeus saada palvelut yhden järjestelmän mukaisesti opetuksen tavoitteita ja sisältöjä yksilöllisesti mukauttaen.

Kehitysvammaisten oppivelvollisten lasten opetuksen jakautuminen kahdelle eri hallintosektorille aiheuttaa myös eräitä käytännön ongelmia. On ilmennyt, että kunnissa ja kuntayhtymissä on joskus yksittäisissä tapauksissa vaikeaa päättää, olisiko lapselle annettava peruskoululaista tarkoitettua erityisopetusta vai kehitysvammalain mukaista opetusta. Opetuksen järjestämiseen saattaa tosiasiallisesti vaikuttaa myös se, että valtionosuus peruskoulussa järjestettävän opetuksen kustannuksiin on suurempi kuin kehitysvammaisten erityishuoltona annettavassa opetuksessa.

Vaikeimmin kehitysvammaisten oppivelvollisuusikäisten lasten lukumäärä on monilla paikkakunnilla hyvin pieni. Tämän vuoksi opetus on usein järjestetty kuntien välisenä yhteistyönä, lähinnä kuntayhtymien toimesta. Oppilaiden koulumatkat ovat tällöin saattaneet muodostua pitkiksi ja rasittaviksi. Lisäksi osa henkilökunnan tehokkaasta työajasta on kulunut kuljetuksissa. Opetuksen siirtämisellä peruskouluun korostettaisiin kuntien mahdollisuuksia itse järjestää vaikeimmin kehitysvammaisten oppivelvollisten lasten opetus.

Vaikeimmin kehitysvammaisten opetuksen siirto sosiaalitoimesta opetustoimen piiriin on ollut vireillä jo useiden vuosien ajan. Kunnat ovat omilla päätöksillään ennakoineen hallinnonalojen välistä siirtoa siten, että

lähies puolet vaikeimmin kehitysvammaisten opetuksesta on kuntatasolla tilojen ja opetusjärjestelyiden osalta jo siirretty opetustoimen yhteyteen tai opetus toteutetaan tiiviissä yhteistyössä opetustoimen kanssa. Kunnat eivät ole kuitenkaan voineet ilmoittaa näitä oppilaita peruskoulun oppilaitse opetustoimen valtionosuuden saamiseksi.

3. Ehdotukset

Vaikeimmin kehitysvammaisille oppivelvollisuusikäisille lapsille annettava opetus ehdotetaan siirrettäväksi kehitysvammaisten erityishuollon piiristä peruskoulussa annettavaksi. Kun erityishuoltona annettavaan opetukseen sovelletaan jo nykyisin laajasti peruskoulua koskevia säännöksiä, siirto olisi luonteeltaan lähinnä hallinnollinen.

Muutos toteutettaisiin poistamalla peruskoululaista säännökset, joiden mukaan vaikeimmin kehitysvammaisten lasten opetusta ei ole luettu peruskouluopetuksiksi ja vastaavasti kehitysvammaisten erityishuollosta annettua laista poistetaan säännökset, jotka ovat määrittelleet opetuksen erityishuolloksi. Kunnille tulisi vastuu järjestää opetus peruskouluopetuksena kaikille kunnassa asuville oppivelvollisuusikäisille myös vaikeimmin kehitysvammaisille lapsille.

Kunnat päättäisivät opetuksen järjestämistavasta. Vaikeimmin kehitysvammaisten opetus voitaisiin integroida nykyisten peruskoulujen yhteyteen esimerkiksi erillisiksi erityisluokiksi tai opetus voitaisiin antaa edelleen kuntayhtymien opetusyksiköissä, joihin kunnat osoittaisivat niiden alueella asuvan vaikeimmin kehitysvammaisen oppivelvollisuusikäisen lapsen. Kuntayhtymien opetusyksiköt voitaisiin muuttaa opetusministeriön päätöksellä kuntayhtymän ylläpitämisiksi peruskouluopetusta vastaavaa opetusta antaviksi kouluiksi.

Opetustoimen piiriin siirtyisi vain koulun työpäivinä annettava varsinainen opetus. Sen sijaan muu toiminta kuten oppilaiden kuntoutus ja muut henkilökohtaiset ohjaus-, hoito- ja tukipalvelut jäisivät edelleen kehitysvammaisten erityishuollon piiriin. Tämä edellyttäisi vaikeimmin kehitysvammaisten opetuksen ja kuntoutuksen järjestämisessä koulutoimen ja sosiaalitoimen jatkuvaa kiinteää yhteistyötä ja riittävää tiedottamista opetusta ja kuntoutusta koskevista toimenpiteistä.

Opetustoimen piiriin kuuluva toiminta määriteltäisiin tarkemmin opetusta varten hyväksyttävissä opetussuunnitelmissa sekä yksittäistä oppilasta varten hyväksyttävässä henkilökohtaisessa opetussuunnitelmassa. Henkilökohtainen opetussuunnitelma tulisi laatia yhteistyössä oppilaan vanhempien ja muiden oppilaan kasvatuksesta, opetuksesta ja kuntoutuksesta vastaavien asiantuntijoiden kanssa.

Vaikeimmin kehitysvammaiset lapset kuuluvat peruskoululain 32 §:n 3 momentissa säädetyn 11-vuotisen oppivelvollisuuden piiriin. Vaikeimmin kehitysvammaisten opetuksen sovellettaisiin mahdollisimman pitkälti yleisiä peruskouluopetusta koskevia säännöksiä ja määräyksiä. Peruskouluasetukseen otettaisiin kuitenkin eräitä säännöksiä, joiden nojalla voitaisiin vaikeimmin kehitysvammaisten opetuksen sisältöjen ja toteuttamistavan osalta poiketa yleisistä säännöksistä.

Lapsen siirtämisestä erityisopetukseen päättäisi aina peruskoululain 36 a §:n mukaisesti hänen asuinkuntansa. Kunta määrittelisi samalla lapsen kehitystason perusteella, mikä erityisopetuksen osa-alueen mukaiseen opetukseen lapsi sijoitetaan. Opetusviranomaisten tulisi siirtopäätöstä valmistellessaan toimia yhteistyössä erityishuollosta vastaavien viranomaisten kanssa.

Vaikeimmin kehitysvammaisten opetuksesta huolehtivat opettajat ja muu opetusta antava henkilöstö voitaisiin siirtää ilman hakumenettelyä vastaavaan opetustoimen virkaan. Kunta tai kuntayhtymä päättäisi tarvittavien uusien opetustoimen virkojen perustamisesta ja opettajien siirtämisestä perustettuihin virkoihin sekä mahdollisista nykyisten virkojen lakkauttamisista.

Opetustoimen kuuluu huolehtia myös oppilaiden koulunkäynnin edellyttämistä avustajapalveluista sekä koulu- ja luokkakohtaisista apuvälineistä. Vaikeimmin kehitysvammaisten opetus edellyttää avustavan henkilökunnan jatkuvaa mukanaoloa opetustilanteessa. Kun avustavasta henkilöstöstä ei sisälly säännöksiä nykyiseen koululainsäädäntöön, ei avustavan henkilöstön siirtämisestä opetustoimen tehtäviin otettaisi tähän lakiin erityissäännöksiä. Kunta tai kuntayhtymä voisi kuitenkin halutessaan siirtää tarpeellisen määrän koulunkäyntiavustajan tehtävissä toimivia henkilöitä opetustoimen piiriin. Kunta tai kuntayhtymä voisi toisaalta päättää, että avustava henkilöstö pysyy sosiaali-

toimen piirissä, jolloin opetustoimi ainoastaan ostaa sosiaalitoimelta tarvittavat avustajapalvelut.

4. Esityksen vaikutukset

4.1. Taloudelliset vaikutukset

Vaikeimmin kehitysvammaisten lasten varsinaisen opetuksen kustannukset vaihtelevat 55 000 markasta 120 000 markkaan oppilasta kohden vuodessa. Sosiaalitoimen keskimääräisen valtionosuusprosentin (41) mukaan laskettu valtionosuuden määrä on vaikeimmin kehitysvammaisten opetusta varten yhteensä noin 7 miljoonaa markkaa vuodessa. Vaikeimmin kehitysvammaisten opetuksen siirto sosiaalitoimen alaisuudesta opetustoimen piiriin edellyttää toimintaa varten myönnettävän valtionrahoituksen siirtoa valtion talousarviossa sosiaali- ja terveydenhuollon pääluokasta opetusministeriön pääluokkaan. Vuoden 1997 osalta pääluokasta toiseen siirtyvä syyslukukauden kattava summa olisi 3,0 miljoonaa markkaa.

Kun opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain mukainen opetustoimen valtionosuus on tasoltaan korkeampi (57 prosenttia) kuin sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annetun lain mukainen sosiaalitoimen valtionosuus, opetuksen siirrosta aiheutuu valtiolle lisäkustannuksia ja vastaavasti kuntien osuus kustannuksista alenee. Kun opetustoimen rahoitusjärjestelmä kohdistaa lisäksi sosiaalitoimen valtionosuusjärjestelmää tarkemmin valtionosuuden ja mahdollisen oppilaan kotikunnan maksuosuuden toiminnan järjestäjälle, yksittäisen kunnan saaman rahoituksen muutokset saattavat olla merkittäviäkin. Vaikeimmin kehitysvammaisten lasten opetuksen järjestämisestä peruskoululain piirissä arvioidaan aiheutuvan valtiolle yhteensä noin 9,0 miljoonan markan kustannukset vuonna 1997.

Opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annettuun lakiin ehdotetun muutoksen mukaan myös kuntayhtymille voitaisiin myöntää valtionosuutta sekä peruskoulun käyttöettä perustamiskustannuksiin.

Kun arvion mukaan vaikeimmin kehitysvammaisten opetusta jatkettaisiin pääosin nykyisissä tiloissa ja välineillä, ei uudistuksen arvioida aiheuttavan merkittävää opetustilojen rakentamistarvetta.

Vaikeimmin kehitysvammaisten opetuksesta huolehtivan henkilöstön siirtäminen sosiaalitoimen alaisuudesta opetustoimen piiriin edellyttää opetusalan virkaehtosopimuksen tarkistamista. Mikäli siirrettäviin erityisluokanopettajiin ja erityisopettajiin sovellettaisiin suoraan voimassa olevaa kunnallisen opetusalan virkaehtosopimusta, merkitsi se siirrettävien opettajien palkkojen nousua enimmillään neljän C-palkkataulukon palkkaluokan verran eli noin 800 markkaa kuu-kaudessa. Palkkaluokan muutos lisäisi valtion ja kuntien menoja edellä todettujen kustannusten lisäksi enimmillään noin 2,5 miljoonaa markkaa.

4.2. Organisaatio- ja henkilöstövaikutukset

Esitys merkitsee noin 700 vaikeasti kehitysvammaisen oppivelvollisuusikäisen lapsen opetuksen seurantaa ja tarvittavien hallinnollisten päätösten tekemistä koskevan vastuun siirtymistä sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalta opetusministeriön hallinnonalalle. Opetushallitus vastaisi opetussuunnitelman perusteiden laatimisesta ja antamisesta sekä niiden kehittamisestä. Ottaen huomioon esityksen piiriin kuuluvien lasten vähäisen määrän ja sen, että opetusviranomaiset osallistuvat jo nykyisin yhteistyössä sosiaaliviranomaisten kanssa opetussuunnitelmien kehittämiseen, esityksen toteuttamisen ei kuitenkaan arvioida edellyttävän muutoksia henkilöstön määriin sosiaalitoimessa eikä opetustoimessa.

Kuntatasolla vaikeimmin kehitysvammaisten opetus on hallinnollisesti siirretty opetustoimeen jo noin 300 oppilaan osalta. Arvion mukaan vaikeimmin kehitysvammaisten opetusta jatkettaisiin seitsemässä kuntayhtymän ylläpitämässä, peruskouluopetusta vastaavaa opetusta antavaksi kouluksi muutettavassa opetusyksikössä. Muutoksen hallinnollinen vaikutus olisi näin ollen myös kuntatasolla melko vähäinen.

Muutoksen yhteydessä arvioidaan noin 200 nykyisin sosiaalitoimen alaisuudessa työskentelevää opettajan ja opetusta antavan muun henkilön siirtyvän opetustoimen virkaan tai tehtävään. Avustavan henkilöstön arvioidaan jäävän suurimmalta osin edelleen sosiaalitoimen alaiseen virkaan tai tehtävään, jolloin sosiaalitoimi ainostaan laskuttaisi opetustoimelta avustajien palkkakustannukset siltä osin kuin he huolehtivat opetustoimen tehtävistä.

5. Asian valmistelu

Esitys on valmisteltu virkamiestyönä opetusministeriössä ja sosiaali- ja terveysministeriössä. Valmistelun yhteydessä on kuultu Opetushallitusta, Suomen Kuntaliittoa, Valtakunnallista vammaisneuvostoa, Kehitysvammaisten tukiliittoa, Kehitysvammaliittoa, Förbundet De Utvecklingstördas Väl r.f.ä, Honkalammen kuntayhtymää, Etelä-Hämeen erityishuoltopiiriä, Pirkanmaan sosiaalipalvelujen kuntayhtymää ja Helsingin kaupunkia.

Eduskunnan sivistysvaliokunta totei jo vuoden 1983 koululainsäädäntöä ja siihen liittyvää muuta lainsäädäntöä koskevasta hallituksen esityksestä (HE 30/1982 vp) antamassaan mietinnössä, että peruskoululain ja kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain muuttamisesta annetun lain voimaantulon jälkeen on saatavien kokemusten perusteella selvitettävä mahdollisuudet myös syvästi (vaikeimmin) kehitysvammaisten opetuksen siirtämisestä peruskoulun opetuksiksi. Valiokunnan mukaan hallituksen tulee tarvittaessa antaa tätä tarkoittava esitys eduskunnalle.

Eduskunnan sivistysvaliokunnan kannanottojen perusteella Jyväskylän yliopistossa tehtiin kouluhallituksen toimeksiannosta tutkimus vaikeimmin kehitysvammaisten lasten opetuksen järjestämisestä.

Vaikeimmin kehitysvammaisten oppivelvollisten opetuksen siirtämistä peruskouluun selvitettiin opetusministeriön työryhmässä vuonna 1989 (opetusministeriön työryhmien muistioita 1989:5). Valtion vuoden 1991 tulo- ja menoarvioon otettiin maininta, jonka mukaan syvästi ja vaikeasti kehitysvammaisten oppivelvollisten opetus siirretään vuonna 1992 sosiaalihallinnosta opetushallintoon. Siirron toteuttamisesta kuitenkin tuolloin luovuttiin.

6. Esityksen riippuvuus muista esityksistä

Esitys liittyy samanaikaisesti tämän esityksen kanssa annettuun hallituksen esitykseen kuntien valtionosuuslaiksi ja eräksi muutoksiksi valtionosuuslainsäädäntöön ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä. Molemmat esitykset liittyvät valtion vuoden 1997 talousarvioesitykseen. Viimeksi mainittuun esitykseen sisältyy muun ohella ehdotukset kuntien ja muiden koulutuksen järjes-

täjien rahoitusjärjestelmän uudistamiseksi. Esityksen mukaan myös kuntayhtymälle voitaisiin maksaa valtionosuutta peruskouluopetusta vastaavan opetuksen järjestämisestä aiheutuviin kustannuksiin. Lisäksi esitykseen sisältyy ehdotukset peruskoulun valtionosuuden perusteena olevien yksikköhintojen por-

rastamiseksi uudella tavalla. Yhtenä yksikköhintaa korottavana tekijänä on opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain nojalla annettavassa asetuksessa tarkoitus ottaa huomioon vaikeimmin kehitysvammaisten oppilaiden määrä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Peruskoululaki

6 §. Pykälän 3 momentissa säädetään rajoituksesta kunnan velvollisuuteen järjestää peruskouluopetusta kunnassa asuville oppivelvollisuusikäisille lapsille. Pykälän mukaan opetuksen järjestämisestä henkilölle, joka kehitysvammaisuutensa vuoksi ei voi käyttää hyväkseen kunnan järjestämää peruskouluopetusta, säädetään kehitysvammaisten erityishuollosta annetussa laissa. Momentti ehdotetaan kumottavaksi. Kunnan velvollisuus peruskouluopetuksen järjestämiseen koskisi esityksen mukaan kaikkia oppivelvollisuusikäisiä lapsia.

10 a §. Pykälässä säädetään mahdollisuudesta järjestää peruskouluopetusta eräissä tapauksissa myös muualla kuin peruskoulun opetusryhmässä. Pykälän 2 momentin perusteella erityisopetusta voidaan antaa tarvittaessa yksilöopetuksena oppilaan kotona tai muussa sopivassa paikassa. Kun vaikeimmin kehitysvammaisten opetus otetaan peruskouluopetuksen piiriin, pykälän 2 momenttiin sisältyvä vaikeimmin kehitysvammaisten opetuksen säännöksen soveltamisalan piiristä sulkeva ilmaus poistetaan.

33 §. Pykälästä ehdotetaan poistettavaksi neljä viimeistä lausetta, jotka ovat rajanneet vaikeimmin kehitysvammaisten opetuksen peruskoululain soveltamisalan ulkopuolelle. Opetushallitus antaa peruskoululain 30 §:n 2 momentin nojalla vaikeimmin kehitysvammaisten opetuksen opetussuunnitelman laatimista varten opetussuunnitelman perusteet, jossa määrätään valtakunnalliset tavoitteet ja keskeiset sisällöt. Tämän lain voimaantulosäännöksen 2 momentin nojalla nykyisiä opetussuunnitelmia noudatetaan, kunnes opetusta varten hyväksytään peruskoululain 30 §:n mukainen opetussuunnitelma.

35 §. Pykälän 1 momentista poistetaan viittaus kehitysvammaisten erityishuollosta annettuun lakiin.

52 §. Pykälässä säädetään peruskoulun virkatyypeistä. Lain voimaantulosäännöksen nojalla nykyisin kehitysvammaisten erityishuoltona annettavasta opetuksesta huolehtivat opettajat ja muu opetusta antava henkilöstö voidaan kunnan tai kuntayhtymän päätöksellä siirtää tässä laissa tarkoitetuiksi viranhaltijoiksi tai tuntiopettajiksi. Suurin osa siirrettävistä viranhaltijoista on joko erityisluokanopettajia tai erityisopettajia, joiden osalta säännöksen muutostarvetta ei ole. Kun vaikeimmin kehitysvammaisten opetusta antavat myös muut viranhaltijat, ehdotetaan säännöstä muutettavaksi niin, että peruskoulussa voi kunnan tai kuntayhtymän päätöksen mukaan olla myös muun nimisiä opettajan virkoja. Kunnat ja kuntayhtymät päättäisivät ilman erityistä säännöstä mahdollisesta muun viran tai tehtävän siirtämisestä opetustoimen viraksi tai tehtäväksi ja siihen liittyvästä virkaa tai tehtävää hoitavan henkilön siirrosta. Lain voimaantulosäännöksen perusteella uudet viranhaltijat eivät siirtyisi muiden peruskoulun opettajaviranhaltijoiden tapaan valtion eläkejärjestelmän piiriin, vaan heidän eläkkeensä määräytyisi heihin nykyisin sovellettavan eläkejärjestelmän mukaan.

82 a §. Peruskoululain mukaan peruskoulun ylläpitäjänä ei voi olla kuntayhtymä. Kun vaikeimmin kehitysvammaisten lasten opetusta ei ole toteutettavan hallinnollisen siirron yhteydessä tarkoituksenmukaista siirtää välttämättä pois nykyisistä opetusyksiköiden tiloista, ehdotetaan peruskoululain 10 lukuun lisättäväksi pykälä, jonka mukaan myös kuntayhtymä voi järjestää peruskouluopetusta. Lain voimaantulosäännöksen nojalla opetusministeriö voi kuntayhtymän hakemuksesta siirtää opetusyksikön tai useita erillisiä opetusyksiköitä tässä pykälässä tar-

koitetuksi peruskoulua vastaavaa opetusta antavaksi kouluksi. Koulun ylläpitäminen olisi muusta erityishuoltopiiriin kuntayhtymän toiminnasta poiketen vapaaehtoinen tehtävä. Toinen mahdollisuus on, että opetusyksiköiden järjestämä opetus siirretään oppilaiden kotikuntien vastuulle ja kuntayhtymä tarvittaessa vuokraa nykyiset toimitilat kuntien käyttöön.

Pykälässä asetetaan kuntayhtymän ylläpitämisen peruskoulua vastaavaa opetusta antavan koulun perustamisedellytykseksi erityinen syy. Valtioneuvosto harkitsee erityisen syyn olemassaolon. Kuntayhtymän ylläpitämisen koulun perustaminen voi tulla kysymykseen myös muussa tapauksessa kuin vaikeimmin kehitysvammaisten erityisopetuksen järjestämisessä.

Kuntayhtymään ja sen ylläpitämisen koulun toimintaan sovelletaan pykälän 2 momentin mukaan muun ohella peruskoulun tehtävää ja rakennetta, hallintoa, työaikaa ja opetusta, oppilashuoltoa, virkoja, viranhaltijoita ja tuntiopettajia sekä muutoksenhakuja koskevia säännöksiä. Peruskoululain 36 a §:ssä tarkoitettua erityisopetukseen siirtämistä koskevan päätöksen tekee kuitenkin aina oppilaan asuinkunta. Koulun hallintoelin päättää puolestaan mahdollisesta oppilaan siirtämisestä takaisin yleisopetukseen.

Pykälän 3 momenttiin sisältyy viittaus opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annettuun lakiin. Valtionosuutta voitaisiin myöntää sekä käyttökustannuksiin että muun muassa rakentamisesta ja perusparannuksista aiheutuviin perustamiskustannuksiin. Samanaikaisesti tämän esityksen kanssa annettavaan hallituksen esitykseen Eduskunnalle kuntien valtionosuuslaiksi ja eräiksi muutoksiksi valtionosuuslainsäädäntöön sisältyvän opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain muuttamisesta annettavaan lakiin on tarkoitus ottaa säännökset, joiden mukaan valtionosuutta voidaan maksaa myös kuntayhtymän ylläpitämälle peruskoulua vastaavaa opetusta antavalle koululle. Valtionosuus määräytyisi soveltuvin osin samojen säännösten mukaan kuin kunnan peruskoulua varten. Kuntayhtymälle valtion rahoitusta myönnettäessä ei otettaisi kuitenkaan huomioon kuntayhtymän jäsenkuntien tai opetusyksikön sijaintikunnan asukastiheyttä.

Voimaantulosäännös. Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan lukuvuoden 1997—98 alusta eli elokuun 1 päivänä 1997. Ennen lain voimaantuloa voitaisiin ryhtyä toimenpiteisiin

kuntayhtymien ylläpitämien opetusyksiköiden siirtämiseksi tässä laissa tarkoitetuiksi peruskouluopetusta vastaavaa opetusta antaviksi kouluiksi sekä opettajien siirtämiseksi tässä laissa tarkoitettuihin virkoihin.

Peruskoululain 71 §:n nojalla peruskoulun viranhaltijoilla ja tuntiopettajilla on oikeus valtion varoista suoritettavaan vanhuus-, työkyvyttömyys-, työttömyys- ja osa-aikaeläkkeeseen soveltuvin osin samojen säännösten mukaan kuin virka- tai työsuhteessa valtioon olevalla henkilöllä. Lain 73 §:n nojalla viranhaltijana tai tuntiopettajana olleen henkilön kuoltua suoritetaan hänen jälkeensä valtion varoista perhe-eläkettä soveltuvin osin samojen säännösten mukaan kuin virka- ja työsuhteessa valtioon olleen henkilön jälkeen.

Peruskoulun opettajien eläkesäännöksiä on tarkoitus muuttaa vuoden 1998 alusta niin, ettei kunnan viranhaltijoina ja tuntiopettajina toimivien peruskoulun opettajien eläke määräytyisi enää valtion eläkejärjestelmän mukaisesti. Uudistuksen on tarkoitus koskea uusia palvelusuhteita. Uudistuksen voimaantullessa valtion eläkejärjestelmän piiriin kuuluvat säilyttäisivät kuitenkin oikeutensa valtion varoista maksettavaan eläkkeeseen. Kunnille tulisi eläkemaksuvelvoite myös näiden vanhojen palvelusuhteiden osalta.

Hallitus antaa vuoden 1997 aikana eduskunnalle esityksen opettajien eläkejärjestelmän uudistamisesta. Kehitysvammaisten erityishuoltoon kuuluvaa opetusta antavat opettajat ja muu opetusta antava henkilöstö kuuluvat nykyisin kunnallisen eläkejärjestelmän ja työeläkejärjestelmän piiriin. Ottaen huomioon tarkoituksen siirtyä peruskoulussa muutaman kuukauden päästä tässä esityksessä tarkoitettua uudistuksen voimaantulon jälkeen palvelusuhdelajin mukaiseen eläkkeen määrääntymiseen, voimaantulosäännöksen 4 momentin perusteella tämän lain nojalla peruskoulun virkaan siirretyillä henkilöillä ei olisi enää oikeutta mainittujen säännösten mukaan määrääntyvään valtion eläkkeeseen.

1.2. Laki kehitysvammaisten erityishuollosta

1, 3, 28 ja 30 §. Koska kehitysvammaisten henkilöiden opetuksesta säänneltäisiin ehdotuksen mukaisesti kokonaisuudessaan peruskoululaissa, olisi kehitysvammaisten erityishuollosta annetusta laista kumottava opetusta koskevat säännökset. Lain 1 §:ssä opetus on

mainittu osana erityishuollon tarkoitusta, joten sitä muutettaisiin vain opetusta koskevilta osiltaan. Lain 3 §:n 2 momentti sekä 28 ja 30 § koskevat pelkästään opetusta, joten ne kumottaisiin.

2 §. Opetuksen siirtyessä jäisivät kuntoutus ja muut henkilökohtaiset tukipalvelut edelleen erityishuoltona annettaviksi. Kuntoutus on aiemmin sisältynyt pykälässä mainittuun muuhun vastaavaan erityishuollon toteuttamiseksi tarpeelliseen toimintaan. Ehdotuksessa kuntoutus mainittaisiin pykälässä nimenomaisesti erityishuoltoon kuuluvana palveluna, jotta selkiinnyttäisiin vastuunjako erityishuollon ja opetustoimen välillä muutoksen toteuttamisen yhteydessä.

9 §. Pykälässä säädetään toimintayksiköistä, joita kuntainliitolla tulee olla erityishuollon järjestämistä varten. Tällaisia toimintayksiköitä ovat muun ohella keskuslaitos, neuvola ja opetusyksiköt. Erityishuoltoon kuuluvat palvelut on säännelty lain 2 §:ssä, mistä syystä toimintayksiköiden nimeäminen voimassa olevan lain mukaisella yksityiskohteisuuudella on tarpeetonta. Lisäksi poikkeuksena 9 §:stä erityishuoltopalvelusten tarkoituksenmukaisen järjestämisen kannalta kuntayhtymät voivat jo nyt sopia lain 11 §:n mukaisesti erityishuollon toimintayksiköiden käyttämisestä yhteisesti. Mainituista syistä ehdotetussa pykälässä opetusyksiköitä koskevan maininnan poistamisen yhteydessä säänneltäisiin yleisesti, että erityishuoltopiirillä tulee olla toimintansa kannalta tarvittavia toimintayksiköitä nimeämättä niitä tarkemmin.

2. Tarkemmat säännökset ja määräykset

Peruskoululain ja kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain muuttaminen edellyttää muutoksia myös peruskouluasetukseen ja kehitysvammaisten erityishuollosta annettuun asetukseen.

Peruskoululain 27 §:n 5 momentin mukaan erityisopetuksessa voidaan poiketa saman pykälän peruskoulun oppiaineita koskevista säännöksistä sen mukaan kuin asetuksella säädetään. Nykyisen peruskouluasetuksen 35 §:n perusteella poikkeaminen tulee kysymykseen lähinnä kielenopetuksen osalta. Lisäksi eri oppiaineiden oppimääriä mukautetaan sen mukaan kuin kunnan opetussuunnitelmassa määrätään. Ottaen huomioon vai-

keimmin kehitysvammaisten rajallisen oppimiskyvyn ja -mahdollisuudet asetukseen ehdotetaan otettavaksi säännökset, joiden mukaan opetuksessa voidaan eri oppiaineiden opetuksesta vapauttamista laajemminkin poiketa opetusta koskevista säännöksistä. Vaikeimmin kehitysvammaisten opetus ryhmitettäisiin oppiaineiden sijasta toiminta-alueittain.

Lisäksi peruskouluasetukseen olisi tarkoitus ottaa säännökset opetusryhmän enimmäiskoosta vaikeimmin kehitysvammaisten opetuksessa, mahdollisuudesta poiketa muista peruskouluasetuksen työaikaa ja opetuksen järjestämistä koskevista säännöksistä sekä vaikeimmin kehitysvammaisille opettajien opettajien kelpoisuuksista. Ryhmämuotoisessa opetuksessa opetusryhmän enimmäiskooksi olisi tarkoitus säätää kuusi oppilasta. Opetusta annettaisiin edelleen myös yksilöopetuksena. Opetukseen käytettävä aika voitaisiin jakaa tarkoituksenmukaisesti opetustuokioiksi. Opettajien kelpoisuusvaatimuksia koskevia säännöksiä olisi tarkoitus muuttaa siten, että nykyisin sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusehdoista annettuun asetukseen (804/92) sisältyvät vaikeimmin kehitysvammaisten lasten opetuksesta huolehtivien opettajien ja muun opetusta antavan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksia koskevia säännöksiä vastaavat säännökset otettaisiin myös peruskouluasetukseen. Näin vaikeimmin kehitysvammaisten opetuksesta huolehtivien opettajien kelpoisuusvaatimuksena säilyisi nykyinen sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusehdoista annetun asetuksen 4 §:n mukainen kelpoisuus eli soveltuva vähintään opistoasteinen sosiaali- ja terveydenhuoltoalan taikka muun alan ammatillinen tutkinto. Avustavan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksia koskevat säännökset säilytettäisiin sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusehdoista annetussa asetuksessa.

Opetushallitus antaisi peruskoululain 30 §:n 3 momentin nojalla vaikeimmin kehitysvammaisten opetuksen opetussuunnitelmiensa laadintaa varten opetussuunnitelman perusteet, jossa määrätään opetuksen valtakunnalliset tavoitteet ja sisällöt sekä asetusta täydentävät oppilasarvostelun yleiset perusteet. Perusteet voitaisiin yhdistää nykyisiin peruskoulun opetussuunnitelman perusteisiin tai antaa erillisinä. Nykyisiä kehitysvammaisten erityishuollosta annetun asetuksen

11 §:n nojalla annettuja perusteita ja niiden nojalla hyväksyttävä opetussuunnitelmia noudatettaisiin, kunnes opetushallitus antaa tämän lain mukaiset perusteet ja koulutuksen järjestäjä hyväksyy niiden mukaiset opetussuunnitelmat. Laissa ei asetettaisi määräaika, mihin mennessä opetussuunnitelman perusteet ja opetussuunnitelmat tulisi uudistaa.

Peruskoululaissa ja -asetuksessa säädettäisiin kehitysvammaisten henkilöiden opetuksesta tyhjentävästi, joten kehitysvamma-asetuksesta tulisi kumota opetusta koskevat

säännökset. Opetuksen siirtäminen ei edellyttäisi muita muutoksia asetuksen sisältöön.

3. Voimaantulo

Lait ehdotetaan tuleviksi voimaan 1 päivänä elokuuta 1997. Lakien täytäntöönpanon edellyttämiin toimiin voitaisiin kuitenkin ryhtyä jo ennen kuin ne tulevat voimaan.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

peruskoululain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti kumotaan 27 päivänä toukokuuta 1983 annetun peruskoululain (476/83) 6 §:n 3 momentti, muutetaan 10 a §:n 2 momentti, 33 §, 35 §:n 1 momentti ja 52 §:n 1 momentti, sellaisina kuin niistä ovat 10 a §:n 2 momentti 28 päivänä kesäkuuta 1991 annetussa laissa (1010/91) ja 52 §:n 1 momentti 25 päivänä tammikuuta 1991 annetussa laissa (171/91), sekä lisätään lain 10 lukuun uusi 82 a § seuraavasti:

10 a §

Oppivelvollisuusikäiselle, jota ei vamma, tunne-elämän häiriön tai näihin rinnastettavan muun erityisen syyn vuoksi voida opettaa peruskoulun opetusryhmässä, voi kunta järjestää peruskouluopetusta oppilaan kotona tai muussa sopivassa paikassa.

opettajan ja oppilaskodinhoitajan virkoja. Opettajan virkoja ovat lehtorin, luokanopettajan, erityisluokanopettajan ja erityisopettajan virat. Vaikeimmin kehitysvammaisten lasten opetusta varten voi olla lisäksi muita opettajan virkoja.

33 §

Oppivelvollisen on käytävä peruskoulua tai saatava vastaavaa opetusta muussa oppilaitoksessa tai kotona.

35 §

Oppivelvollisella lapsella on oikeus käydä peruskoulua tai saada muulla tavoin peruskouluopetusta vastaavaa opetusta sen mukaan kuin tässä luvussa säädetään.

52 §

Peruskoulussa voi olla rehtorin virka sekä

10 luku

Eräät peruskouluopetusta vastaavaa opetusta antavat oppilaitokset

82 a §

Valtioneuvosto voi erityisestä syystä myöntää kuntayhtymälle luvan peruskoulua vastaavaa opetusta antavan koulun perustamiseen.

Kuntayhtymän ylläpitämään kouluun sovelletaan, mitä tässä laissa säädetään peruskoulusta. Koulua ylläpitävästä kuntayhtymästä on soveltuvin osin voimassa, mitä tässä laissa säädetään kunnasta. Erityisope-

tukseen siirtämistä koskevan päätöksen tekee kuitenkin oppilaan asuinkunta.

Kuntayhtymälle myönnetään valtionosuutta perustamishankkeeseen ja käyttökustannuksia varten siten kuin opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetussa laissa säädetään.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä elokuuta 1997.

Kehitysvammaisten erityishuoltona annettavaa opetusta varten hyväksytyä opetussuunnitelmaa noudatetaan, kunnes opetusta varten hyväksytään 30 §:ssä tarkoitettu opetussuunnitelma.

Asianomainen ministeriö voi siirtää kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain (519/77) 9 §:ssä tarkoitettua kuntayhtymän ylläpitämän opetusyksikön tämän lain 82 a §:ssä tarkoitetuksi peruskoulua vastaavaa opetusta antavaksi kouluksi.

Tämän lain voimaan tullessa vaikeimmin kehitysvammaisille oppivelvollisuusikäisille lapsille opetusta antaneiden opettajien virat voidaan kunnan tai kuntayhtymän päätöksellä muuttaa 52 §:ssä tarkoitetuiksi viroiksi. Mainittuja virkoja hoitaneet viranhaltijat siirtyvät vastaaviin peruskoulun virkoihin. Tilapäisenä viranhaltijana toimivat opettajat voidaan siirtää tuntiopettajiksi. Tässä momentissa tarkoitetuilla viranhaltijoilla ja tuntiopettajilla ei ole oikeutta 71 ja 73 §:n mukaiseen valtion varoista suoritettavaan eläkkeeseen.

Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

2.

Laki

kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan kehitysvammaisten erityishuollosta 23 päivänä kesäkuuta 1977 annetun lain (519/77) 3 §:n 2 momentti sekä 28 ja 30 §, sellaisina kuin ne ovat, 3 §:n 2 momentti 27 päivänä marraskuuta 1992 annetussa laissa (1099/92) sekä 28 ja 30 § 27 päivänä toukokuuta 1983 annetussa laissa (484/83), ja *muutetaan* 1 §:n 2 momentti, 2 §:n 3 kohta ja 9 §, sellaisina kuin niistä ovat 2 §:n 3 kohta ja 9 § mainitussa 27 päivänä toukokuuta 1983 annetussa laissa, seuraavasti:

1 §

Erityishuollon tarkoituksena on edistää 1 momentissa tarkoitettua henkilön suoriutumista päivittäisistä toiminnoista, hänen omintakeista toimeentuloaan ja sopeutumistaan yhteiskuntaan sekä turvata hänen tarvitsemansa hoito ja muu huolenpito.

2 §

Erityishuoltoon kuuluvia palveluksia ovat, sen mukaan kuin asetuksella tai tämän lain nojalla muutoin säädetään tai määrätään:

3) tarpeellinen ohjaus, kuntoutus sekä toiminnallinen valmennus;

9 §

Erityishuollon järjestämistä varten erityis-
huoltopiirin kuntayhtymällä tulee olla toi-
minnan kannalta tarpeellisia toimintayksiköi-
tä.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä elo-
kuuta 1997.

Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan
ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin
toimiin.

Helsingissä 4 päivänä lokakuuta 1996

Tasavallan Presidentti

MARTTI AHTISAARI

Opetusministeri *Olli-Pekka Heinonen*

1.

Laki**peruskoululain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan 27 päivänä toukokuuta 1983 annetun peruskoululain (476/83) 6 §:n 3 momentti,
muutetaan 10 a §:n 2 momentti, 33 §, 35 §:n 1 momentti ja 52 §:n 1 momentti,
 sellaisina kuin niistä ovat 10 a §:n 2 momentti 28 päivänä kesäkuuta 1991 annetussa laissa
 (1010/91) ja 52 §:n 1 momentti 25 päivänä tammikuuta 1991 annetussa laissa (171/91), sekä
lisätään lain 10 lukuun uusi 82 a § seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

6 §

Opetuksen järjestämisestä henkilölle, joka kehitysvammaisuuden vuoksi ei voi käyttää hyväkseen 1 momentissa tarkoitettua opetusta, on säädetty kehitysvammaisten erityis- huollosta annetussa laissa (519/77).

(3 mom. kumotaan)

10 a §

Oppivelvollisuusikäiselle, joka voi saavuttaa peruskoulun edellyttämän tieto- ja taitomäärän, mutta jota ei vammaan, tunne-elämän häiriön tai näihin rinnastettavan muun erityisen syyn vuoksi voida opettaa peruskoulun opetusryhmässä, voi kunta järjestää peruskouluopetusta oppilaan kotona tai muussa sopivassa paikassa.

Oppivelvollisuusikäiselle, jota ei vammaan, tunne-elämän häiriön tai näihin rinnastettavan muun erityisen syyn vuoksi voida opettaa peruskoulun opetusryhmässä, voi kunta järjestää peruskouluopetusta oppilaan kotona tai muussa sopivassa paikassa.

33 §

Oppivelvollisen on käytävä peruskoulua tai saatava vastaavaa opetusta muussa oppilaitoksessa tai kotona, jollei hänen kehitystään ja henkistä toimintaansa ole todettu, sen mukaan kuin siitä on erikseen säädetty, siinä määrin estyneeksi tai häiriintyneeksi, ettei hän voi saavuttaa peruskoulun edellyttämää tieto- ja taitomäärää.

33 §

Oppivelvollisen on käytävä peruskoulua tai saatava vastaavaa opetusta muussa oppilaitoksessa tai kotona.

35 §

Oppivelvollisella lapsella on oikeus käydä peruskoulua tai saada muulla tavoin perus-

35 §

Oppivelvollisella lapsella on oikeus käydä peruskoulua tai saada muulla tavoin perus-

Voimassa oleva laki

kouluopetusta vastaavaa opetusta sen mukaan kuin tässä luvussa säädetään, *jollei hänellä ole oikeutta saada kehitysvammaisten erityishuollosta annetussa laissa tarkoitettua opetusta.*

52 §

Peruskoulussa voi olla rehtorin virka sekä opettajan ja oppilaskodinhoitajan virkoja. Opettajan virkoja ovat lehtorin, luokanopettajan, erityisluokanopettajan ja erityisopettajan virat.

Ehdotus

kouluopetusta vastaavaa opetusta sen mukaan kuin tässä luvussa säädetään.

52 §

Peruskoulussa voi olla rehtorin virka sekä opettajan ja oppilaskodinhoitajan virkoja. Opettajan virkoja ovat lehtorin, luokanopettajan, erityisluokanopettajan ja erityisopettajan virat. *Vaikkeimmin kehitysvammaisten lasten opetusta varten voi olla lisäksi muita opettajan virkoja.*

10 luku

Eräät peruskouluopetusta vastaavaa opetusta antavat oppilaitokset

82 a §

Valtioneuvosto voi erityisestä syystä myöntää kuntayhtymälle luvan peruskoulua vastaavaa opetusta antavan koulun perustamiseen.

Kuntayhtymän ylläpitämään kouluun sovelletaan, mitä tässä laissa säädetään peruskoulusta. Koulua ylläpitävästä kuntayhtymästä on soveltuvien osin voimassa, mitä tässä laissa säädetään kunnasta. Erityisopetukseen siirtämistä koskevan päätöksen tekee kuitenkin oppilaan asuinkunta.

Kuntayhtymälle myönnetään valtionosuutta perustamishankkeeseen ja käyttökustannuksia varten siten kuin opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetussa laissa säädetään.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä elokuuta 1997.

Kehitysvammaisten erityishuoltona annettavaa opetusta varten hyväksytyä opetussuunnitelmaa noudatetaan, kunnes opetusta varten hyväksytään 30 §:ssä tarkoitettu opetussuunnitelma.

Asianomainen ministeriö voi siirtää kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain (519/77) 9 §:ssä tarkoitettua kuntayhtymän ylläpitämää opetusyksikön tämän lain 82 a §:ssä tarkoitetuksi peruskoulua vastaavaa opetusta antavaksi kouluksi.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Tämän lain voimaan tullessa vaikeimmin kehitysvammaisille oppivelvollisuusikäisille lapsille opetusta antaneiden opettajien virat voidaan kunnan tai kuntayhtymän päätöksellä muuttaa 52 §:ssä tarkoitetuiksi viroiksi. Mainittuja virkoja hoitaneet viranhaltijat siirtyvät vastaaviin peruskoulun virkoihin. Tilapäisenä viranhaltijana toimivat opettajat voidaan siirtää tuntiopettajiksi. Tässä momentissa tarkoitetuilla viranhaltijoilla ja tuntiopettajilla ei ole oikeutta 71 ja 73 §:n mukaiseen valtion varoista suoritettavaan eläkkeeseen.

Ennen tämän lain voimaan tuloa voidaan ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

2.

Laki

kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan kehitysvammaisten erityishuollosta 23 päivänä kesäkuuta 1977 annetun lain (519/77) 3 §:n 2 momentti sekä 28 § ja 30 §,

sellaisina kuin ne ovat, 3 §:n 2 momentti 27 päivänä marraskuuta 1992 annetussa laissa (1099/92) sekä 28 § ja 30 § 27 päivänä toukokuuta 1983 annetussa laissa (484/83), ja

muutetaan 1 §:n 2 momentti, 2 §:n 3 kohta ja 9 §,

sellaisina kuin niistä ovat 2 §:n 3 kohta ja 9 § mainitussa 27 päivänä toukokuuta 1983 annetussa laissa, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 §

Erityishuollon tarkoituksena on edistää 1 momentissa tarkoitettun henkilön suoriutumista päivittäisistä toiminnoista, hänen omintakeista toimeentuloaan ja sopeutumistaan yhteiskuntaan sekä turvata hänen tarvitsemansa *opetus*, hoito ja muu huolenpito.

Erityishuollon tarkoituksena on edistää 1 momentissa tarkoitettun henkilön suoriutumista päivittäisistä toiminnoista, hänen omintakeista toimeentuloaan ja sopeutumistaan yhteiskuntaan sekä turvata hänen tarvitsemansa hoito ja muu huolenpito.

2 §

Erityishuoltoon kuuluvia palveluksia ovat, sen mukaan kuin asetuksella tai tämän lain nojalla muutoin säädetään tai määrätään:

3) tarpeellinen *opetus*, ohjaus sekä toiminnallinen valmennus;

3) tarpeellinen ohjaus, *kuntoutus* sekä toiminnallinen valmennus;

Voimassa oleva laki

Ehdotus

3 §

Erityishuoltoon kuuluvan opetuksen ohjauksesta ja valvonnasta huolehtii opetushallitus.

(2 mom. kumotaan)

9 §

Erityishuollon järjestämistä varten erityishuoltopiirin kuntainliitolla tulee olla keskuslaitos, neuvola sekä opetusyksiköitä ja muita tarvittavia toimintayksiköitä, kuten suojatyöpaikkoja, päiväkoteja, asuntoloita ja asuntoja.

9 §

Erityishuollon järjestämistä varten erityishuoltopiirin kuntainliitolla tulee olla toiminnan kannalta tarpeellisia toimintayksiköitä.

28 §

Jos lapsen kehitys tai henkinen toiminta on siinä määrin estynyt tai häiriintynyt, ettei lapsi voi saada opetusta peruskoululain (476/83) mukaisesti, hänellä on oikeus saada 2 §:n 3 kohdassa tarkoitettua opetusta, kunnes hän voi selviytyä peruskoulussa. Oikeus saada opetusta jatkuu siten kuin peruskoululain 35 §:ssä on säädetty.

(kumotaan)

28 §

Edellä 1 momentissa tarkoitettu opetus tulee aloittaa ennen kuin lapsi saavuttaa oppivelvollisuusiän.

30 §

Jos erityishuollon johtoryhmä toteaa 2 §:n 3 kohdassa tarkoitettua opetusta saavan oppivelvollisuusikäisen edistyneen siinä määrin, että hän voi saavuttaa peruskoulun edellyttämän tieto- ja taitomäärän, johtoryhmän on ilmoitettava asiasta hänen asuinkunnalleen, jonka on ryhdyttävä 6 §:n 1 momentissa tarkoitettuihin toimenpiteisiin.

(kumotaan)

30 §

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä elokuuta 1997.

Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimiin.

